

Nederlands Tijdschrift voor Kerk en Recht, Boekbespreking: 3 (2009) 1-4

T. van Kooten

Boekbespreking Oldenhuis, F.T. e.a., Predikant tussen baan en ambt (2007)

F.T. Oldenhuis e.a., Predikant tussen baan en ambt, Serie Religie & Recht, Protestantse Pers Heerenveen, 2007, ISBN: 978-90-8525-013-5

PREDIKANT TUSSEN BAAN EN AMBT

Op 21 november 2005 heeft in Groningen een symposium plaatsgevonden over de rechtspositie van de predikant. Daaraan hebben prof. mr. F.T. Oldenhuis (hoogleraar Recht en Religie RUG), prof. mr. T.J. van der Ploeg (hoogleraar Privaatrecht VU), prof. mr. W.A. Zondag (hoogleraar Arbeidsrecht RUG), mr. P.T. Pel (advocaat), mr. T.M. Willemze (hoofd Juridische zaken PKN) en mr. D.A.C. Slump (Staatsraad b.d.) een bijdrage geleverd. Deze bijdragen hebben in 2007 hun weerslag gevonden in de bundel met bovenstaande titel. Het verslag is verzorgd door mevrouw mr. D.N.R. Wegerif.

Aanleiding voor het symposium was de procedure van een predikant die verbonden was aan de Christelijk Gereformeerde Kerk te Zeewolde, tegen die kerk. Tussen beiden was een conflict ontstaan waarbij de classis (regionaal kerkverband) de predikant had geschorst en later ontslagen. De gang van zaken rondom deze schorsing en de verdere kerkelijke rechtsgang is door de predikant aan de burgerlijke rechter voorgelegd. Naast procesrechtelijke vragen, zoals de vraag of in de kerkelijke rechtsgang de beginselen van een behoorlijke procesorde in acht waren genomen, spitst de casus zich toe op de vraag of de rechtsverhouding tussen de predikant en de lokale kerkelijke gemeente en/of classis (ook?) kan worden gekwalificeerd als een arbeidsovereenkomst. De Kantonrechter te Lelystad (uitspraak d.d. 2 februari 2005, JAR 2005, 58) was van oordeel dat sprake was van een arbeidsovereenkomst. Er is hoger beroep ingesteld waarin een tussenarrest is gewezen (Hof Arnhem 24 juni 2008, LJN: BF3815). Nu (mei 2009) wacht men nog steeds op het eindarrest van het Hof Arnhem.

De juridische kwalificatie van de rechtsverhouding van een bedienaar van een geestelijk ambt met de geloofsgemeenschap waaraan hij verbonden is, is een fundamentele rechtsvraag. Oldenhuis schetst in zijn bijdrage daarbij enkele kaders: deze rechtsverhouding raakt aan het beginsel van de scheiding van kerk en staat. Eén van de aspecten van dat beginsel is dat de

staat de autonomie van kerkgenootschappen respecteert en hen vrij laat in het bestuur en de organisatie van de eigen geloofsgemeenschap. Dit beginsel is gecodificeerd in artikel 2:2 BW dat – onder meer - bepaalt dat kerkgenootschappen worden geregeerd door hun eigen statuut voor zover dit niet in strijd is met de wet.

De vraag is – door mij, TvK, wat anders geformuleerd - nu of onder het wetsbegrip zoals bedoeld in artikel 2:2 BW ook Titel 7.10 BW moet worden begrepen. Anders gezegd: heeft –indien het kerkelijk statuut en het arbeidsrecht conflicteren, het in de wet geregelde arbeidsrecht voorrang op het kerkelijk statuut of gaat juist dat statuut voor?

Voor de stelling dat het arbeidsrecht ook op rechtsverhoudingen tussen predikanten en geloofsgemeenschappen van toepassing is, pleit bijvoorbeeld artikel 7:610a BW. Daarin is het wettelijk bewijsvermoeden voor de aanwezigheid van een arbeidsovereenkomst opgenomen indien de elementen arbeid, loon en een zekere tijdsduur aanwezig zijn. Artikel 7:610 lid 2 BW codificeert dat het arbeidsrecht voorrang heeft indien een overeenkomst zowel voldoet aan de omschrijving van een arbeidsovereenkomst als ook aan een andere omschrijving van een bijzondere overeenkomst.

Van der Ploeg focust in zijn bijdrage op de sociaalrechtelijke positie van de predikant. Als de rechtsverhouding van de predikant met de geloofsgemeenschap waaraan hij verbonden is, niet (ook) kan worden gekwalificeerd als een arbeidsovereenkomst, valt de predikant buiten het sociale vangnet van werknemersverzekeringen. Zo is de predikant dan niet verzekerd voor bijvoorbeeld de Werkloosheidswet en Ziektewet. Dat is ongewenst omdat een predikant in sterke mate afhankelijk is van het kerkgenootschap: als dat kerkgenootschap geen of onvoldoende regelingen heeft getroffen voor bijvoorbeeld ziekte en arbeidsongeschiktheid, kan de predikant slechts terugvallen op de bijstand.

Van der Ploeg maakt een vergelijking met het Spaanse systeem: in Spanje zijn geestelijken evenmin op basis van een arbeidsovereenkomst werkzaam. Zij hebben echter wél toegang tot de sociale zekerheid. Van der Ploeg pleit ervoor dat, voor wat betreft de sociale zekerheidswetgeving, predikanten met werknemers worden gelijkgesteld oftewel wordt uitgegaan van een fictieve dienstbetrekking.

Zondag gaat in zijn bijdrage nader in op de vraag of de rechtsverhouding tussen predikant en een kerkgenootschap als arbeidsovereenkomst kan worden gekwalificeerd. Daarbij benadert hij de problematiek met name vanuit het arbeidsrecht. Hij betreft daarbij ook jurisprudentie, waaronder het Imam-arrest en het Kruis-arrest, die op het snijvlak tussen arbeidsrecht en religie inmiddels is ontstaan. Verder gaat Zondag in op de vraag of de vrees van vele kerkgenootschappen voor toepassing van het arbeidsrecht, terecht is. Zijns inziens is die vrees ongegrond. Het arbeidsrecht kent zelf

de nodige flexibiliteit die maatwerk voor de predikant mogelijk maakt. Bovendien is in de regelgeving soms al rekening gehouden met de bijzondere positie van bedienaren van een geestelijk ambt. Daarnaast kunnen kerkgenootschappen problemen voorkómen door de rechtspositie van de eigen predikanten goed te regelen in een eigen rechtspositieregeling of een collectieve arbeidsovereenkomst. Verder kan een kerkgenootschap door een eigen kerkelijke rechtsgang, mits deze voldoet aan de elementaire beginselen van een behoorlijke procesorde, een gang naar de burgerlijke rechter veelal voorkomen.

Voor de opvatting dat het kerkelijk statuut voorrang heeft op het arbeidsrecht, pleit Pel in zijn bijdrage. Pel merkt op dat het wetsbegrip in de zin van artikel 2:2 BW eng moet worden opgevat: het (statelijk) arbeidsrecht valt daarbuiten en kan dus in beginsel niet op de rechtsverhouding tussen en predikant en een kerkgenootschap worden toegepast.

Pel geeft daarbij aan dat sprake kan zijn van drie situaties: zo kan het kerkelijk statuut het arbeidsrecht nadrukkelijk uitsluiten, het statuut kan bij het (statelijk) arbeidsrecht aansluiten (maar dat is dan een eigen keuze van het kerkgenootschap!) of het kerkgenootschap heeft geen duidelijke keuze gemaakt. In de laatste situatie is er een gerede kans dat het arbeidsrecht overeenkomstig wordt toegepast binnen het kerkgenootschap.

Het primaat ligt echter bij het kerkelijk statuut en dat bepaalt primair de aard van de rechtsverhouding tussen predikant en kerkgenootschap (blz. 69).

Willemze beschrijft het predikantschap zoals dat binnen de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) juridisch is vormgegeven in de kerkorde en arbeidsvoorwaardenregelingen. Zij neemt als vertrekpunt de theologische positie van de predikant. Deze is dienaar van het Woord. Zijn enige lastgever is God en hij is aldus niet in dienst van de gemeente maar is geroepen tot dienst aan de gemeente. De predikant moet het Woord vrij kunnen verkondigen zonder daarbij bang te hoeven zijn voor arbeidsrechtelijke consequenties. Daarnaast is het ambt van predikant principieel gelijkwaardig aan de ambten van ouderling en diaken. Deze aspecten maken dat binnen de PKN niet is gekozen voor een arbeidsovereenkomst. Willemze komt tot de conclusie dat een arbeidsovereenkomst tussen predikant en gemeente niet gewenst is. Wel oppert zij de gedachte dat het landelijk kerkgenootschap als werkgever zou kunnen optreden. Een eventuele keuze voor die variant blijft echter voorbehouden aan het kerkgenootschap zélf.

Slump sluit in zijn nawoord af met twee opmerkingen die het hart van de materie raken. De eerste opmerking betreft het recht van kerkgenootschappen om zélf de rechtspositie van predikanten te mogen

regelen op een wijze die recht doet aan de eigen (ambts)opvatting. Vanuit theologisch perspectief kan worden gesteld dat de predikant principieel geen arbeidsovereenkomst kan hebben met de kerkenraad: hij is in dienst van zijn hemelse Werkgever. De rechter past bij de beoordeling van conflicten hieromtrent een even terughoudende benadering als bij andere kerkelijke geschillen. De tweede opmerking is meer een aanbeveling voor kerkgenootschappen: zij moeten voldoende aandacht besteden aan een goede rechtspositieregeling voor de eigen predikanten. Daar waar die ontbreekt zal de burgerlijke rechter, desgevorderd, aanvullende rechtsbescherming bieden.

De bundel biedt een goede basis en aanleiding voor een verdere doordenking van de rechtspositie van bedienaren van het geestelijk ambt. Daarbij merk ik op dat – zoals de titel al aangeeft – hierbij vooral het Gereformeerd protestantisme waarbinnen de predikant een belangrijke rol speelt, vertrekpunt is geweest.

Bij een eventueel vervolg zou mijns inziens ook de rechtspositie van bedienaren van een geestelijk ambt anders dan predikanten, in de discussie moeten worden betrokken. Daarbij kan worden gedacht aan priesters, leden van en geassocieerden bij religieuze ordes, pandits en rabbijnen. Ook is een interessante vraag welke functies of ambten vallen onder het wettelijk begrip ‘bedienaar van een geestelijk ambt’: grensgevallen zijn kerkelijk werkers, cantores, organisten en kosters.

Kortom: stof genoeg voor een vervolg!

Utrecht, mei 2009